

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟ
ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΝ
ΤΗΣ
ΗΠΕΙΡΟΥ

(ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΣ)

ΕΚΔΟΣΙΣ Μ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 40 - ΑΘΗΝΑΙ
1948

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟ
ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΝ
ΤΗΣ
ΗΠΕΙΡΟΥ

(ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΗΡΩΪΚΗΣ ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΣ)

«Ὁ συγγραφεὺς τὴν Ἱστορίαν τῆς Στενωτέρας τοῦ
Πατρίδος ἐκπληρῶνει τὸ πρὸς Αὐτὴν ἱερὸν χρέος».

Niebuhr

Δωρεῖται διὰ τὸν πλουτισμὸν
τῆς Βιβλιοθήκης Διόμου Κοιτίσης

ἐν Δελβινῶν 31^{ης} Μαΐου 1953

Διευθυντὸς Δελβινῶν

[Handwritten signature]

ΕΚΔΟΣΙΣ Μ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ 40 - ΑΘΗΝΑΙ

НИКОЛАЙ В. ПАТЕНА

TO
ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΝ
THE
ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΡΙΑΣ

Ο συγγραφέας τῆς ἱστορίας τῆς Ἐπειροῦ καὶ τῆς Καρίας ἀναφέρει ἐν τῇ ἐπιλόγῃ τῆς ἑκδόσεως ταύτης ὅτι ἀπέστειλε τὴν παρῶν ἐπιτομὴν ἐν ἰσχυρῇ ἐπιθυμίᾳ ἵνα ἐκδοθῆται ἐν τῇ πατρίδι.

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

ΕΚΔΟΣΗ Μ. Τ. ΒΑΛΙΕΡΙΟΥ
ΓΑΡΟ ΤΙΠΤΣΙΛ 48 - ΑΘΗΝΑΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΣΚΙΑΝ
ΤΗΣ
ΑΛΗΣΤΟΥ ΜΗΜΗΣ

ΔΙΩΝΗΣ Ν. ΣΚΑΝΤΖΟΥ

ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗΣ ΜΟΥ ΑΔΕΛΦΗΣ
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΥΛΑΒΩΣ
ΑΠΑΤΙΘΗΜΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐξαντληθέντος τοῦ κατὰ τὸ 1916, εἰς β-αν ἔκδοσιν κυκλοφορήσαντος «Τροπαίου Δελβινακίου, τοῦ Γ. Γαζῆ (1) ἀπὸ ἐτῶν ἐσκεπτόμεθα νὰ προβῶμεν εἰς νέαν τοιαύτην.

Τῆς ἐκδόσεως ἐκείνης θὰ προηγεῖτο περίληψις εἰς τὸν πεζὸν λόγον τῶν ἀγώνων τοῦ Δελβινακίου κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πρὸς προετοιμασίαν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν μελέτην τοῦ «Τροπαίου». Τὴν περίληψιν αὐτὴν θὰ ἠκολούθει βιογραφία τοῦ Γαζῆ, ἀπαραίτητος, καθ' ἡμᾶς καὶ αὕτη, ἵνα γνωρίσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸν συνθέτην τούτου. Θὰ ἠκολούθει τέλος τὸ «Τρόπαιον» μὲ τὰς ἀπαραιτήτους ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις, πρὸς πληρεστέραν κατανόησίν του.

Ὑπὸ τοιούτων ἐμφορούμενοι σκέψεων, ἀπὸ καιροῦ διετρέχομεν ἐρευνῶντες καὶ συλλέγοντες, ὅσον ἠδυνάμεθα, κάθε πληροφορίαν καὶ ἱστορικὸν μνημεῖον τῆς γενετείρας μας, ἐλάχιστον οὕτω φόρον πρὸς αὐτὴν ἀποτίοντες. Ὅσον ὅμως προχωροῦμεν εἰς τὴν μελέτην καὶ συλλογὴν, τόσο ἠϋξανε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας. Σὺν τῷ χρόνῳ οὕτω ἀπεταμιεύσαμεν ὑλικὸν ἄγνωστον μέχρι τοῦδε, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διεσπαρμένον. Ἡ συλλογὴ τοῦ ὑλικοῦ τούτου μᾶς ἀπέτρεψε τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, φρονοῦντες ὅτι μὲ τὴν ἀλλαγὴν τὴν ὅποιαν ἐπιφέρομεν εἰς αὐτὸ καὶ τὴν μορφήν ὑπὸ τὴν ὅποιαν ἐμφανίζομεθα, ἐξυπηρετοῦμεν καλλίτερον τὴν ἱστορίαν τῆς γενετείρας μας καὶ τῆς ὅλης Ἠπείρου καὶ προλαμβάνομεν ἀπὸ τὴν λήθην καὶ τὴν ἀπόλειαν ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τῆς ἠρωϊκῆς κωμοπόλεως.

Καὶ τὸ μὲν «Τρόπαιον Δελβινακίου», ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω μορφήν ἐξεδώσαμεν ἤδη εἰς εἰδικὸν τεῦχος, τὸ δὲ συλλεγὲν ἐπὶ πλεον ὑλικὸν ἐχρησιμοποίησαμεν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης πραγματείας.

Εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν προβαίνομεν ἀφ' ἐνός μὲν διότι θεωροῦμεν τοῦτο καθήκον καὶ ἐκπλήρωσιν φόρου τιμῆς πρὸς τὴν γενετείραν, καὶ διότι νομίζομεν ὅτι αἱ τοπικαὶ αὗται ἱστορίαι, ἐφ' ὅσον στηρίζονται εἰς ἀρχεϊακὰς ἀναζητήσεις καὶ προσωπικὰς ἐρεῦνας,

(1) Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐγένετο τὸ 1835 εἰς Αἴγιναν ἀπὸ τὸν ἴδιον Γαζῆν, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Ἀθήναις δαπάναις τοῦ φιλοπάτριδος Δελβινακιώτου κ. Νικολάου Ἀν. Μάγκου.

ἀποτελοῦν πολύτιμον προσφυγὴν διὰ τὴν καθόλου ἑλληνικὴν ἱστοριογραφίαν, ἢ ὅποια οὕτω εὐρίσκει καταμερισμένον ὑλικὸν πρὸς συνθετικωτέραν ἐπεξεργασίαν του. Κάθε ἐργασία ὅστε τοιούτου εἶδους, πρέπει νὰ γίνηται δεκτὴ μὲ συμπάθειαν τόσον ἀπὸ τοὺς καταγομένους ἀπὸ τὴν περιφέρειαν αὐτὴν, ὅσον και ἀπὸ τοὺς ἱστοριογραφοῦντας καὶ ἱστοριοφίλους ἐν γένει.

* * *
Ἡ ἀγαληφθεισα ὅμως προσπάθεια δὲν ἦτο εὐκόλος καὶ μικρᾶς πνοῆς, δεδομένου ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Δελβινακίου, κωμοπόλεως μὲ παρελθὸν μακρὸν καὶ ἔνδοξον καὶ συνυφασμένον μὲ τὴν ἀκμὴν τῆς νεωτέρας Ἡπείρου δὲν ἔχει ἐρευνηθῆ μέρη τοῦδε.

Δυστυχῶς ὅσον περισσότερον καὶ ἐπιμονώτερον ἠγωνίσθησαν οἱ πρόγονοί μας διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, τόσον ὀλιγώτερον ἐξιστορήθησαν ὅσον ἤξιζον οἱ ἀγῶνες των.

Ὅλοι οἱ μακροί, ἄνισοι καὶ σκληροὶ ἀγῶνες, τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα καὶ δεινοπαθήματά των, ὅλοι σχεδὸν οἱ πρωταγωνιστήσαντες ἢ καὶ πεσόντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους, κινδυνεύουν νὰ περιπέσουν εἰς ἀναξίαν μνήμην.

Ἡ ἀκριβὴς ἐξιστόρησις τῶν ἀγῶνων καὶ κατορθωμάτων ἐκείνων τῆς ἰδιαιτέρας μας πατρίδος εἶνε καθ' ἡμᾶς ἀπαραίτητος διὰ δύο ἀκόμη λόγους.

Ὡς τιμητικὴ ἀφ' ἐνὸς διὰ τὸ Δελβινάκι, καὶ ὡς διδακτικὴ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους οἱ ὅποιοι θὰ ἴδουν μὲ πόσους κόπους καὶ στερήσεις, κακοτυχίας, καὶ κινδύνους ἀνεκτίθη ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος των, καὶ πόσον εὐγνώμονες πρέπει νὰ εἶναι οὗτοι εἰς ἐκείνους πὺρ τὴν ἐκκληροδότησαν.

Ἡ Κοινότης Δελβινακίου, ἀφ' ἐτέρου ἢ ὅποια λόγῳ τοῦ ἱστορικοῦ της παρελθόντος, ὄφειλε νὰ ἔχη πολύτιμον ἀρχεῖον, ἐλάχιστα δυστυχῶς ἔγγραφα διεφύλαξεν. Ἀρκετὰ τούτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ Πιπτάκια τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος, ὡς διηγοῦντο οἱ γεροντότεροι, κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν κατόχων των, εἴτε διὰ τὸν φόβον τῶν Τούρκων, εἴτε ὡς θεωρούμενα ἄνευ ἀξίας. Κατὰ τὴν ἀθρόαν ἐπὶ πλεόν τῶν ἀποδημιῶν ἔξοδον ἀπὸ τὸ Δελβινάκι, τὴν ὅποιαν προουκάλεσαν οἱ διωγμοὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πολλοὶ Δελβινακιῶται παρέλαβον τὰ ἔγγραφα αὐτὰ μαζί των ὡς οἰκογενειακά των κειμήλια, καθὼς καὶ πολυτίμους πληροφορίας. Ἡ ζημία τὴν ὅποιαν ὑπέστη ἡ ἱστορία τοῦ Δελβινακίου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶνε ἀνεπανόρθωτος.

Κανεὶς ἐπὶ πλεόν ἐκ τῶν κωδίκων (πλάκες) εἰς τοὺς ὁποίους

κατὰ τὸν Γαζῆν, κατεχωροῦντο αἱ ἐκτιμήσεις τῶν χωραφίων (τὸ μάλι) σώζεται.

Ἡ πυρπόλησις τέλος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ εἰς Βούρμπιανην μᾶς ἀπεστέρησεν ἀρκετῶν πληροφοριῶν λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ εὐεργετικοῦ διὰ τὸ Δελβινάκι ρόλου ποῦ ἔπαιξεν οὗτος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Οὔτε ἀπομνημονεύματα ὅθεν καὶ οἰκογενειακὰ ἀρχεῖα, οὔτε προηγούμεναι ἐργασίαι σώζονται, ἀρκεταὶ νὰ βοηθήσουν τὸν ἱστορικὸν εἰς τὸ ἔργον του. Αἱ μαρτυρίαι τῶν ζώντων ἐπὶ πλέον δὲν περισυνελλέγησαν ἐγκαίρως, οὔτε ἐλήφθη φροντὶς νὰ πληθυνθοῦν τὰ γραπτὰ μνημεῖα καὶ ἀποθησαυρισθοῦν αἱ διάφοροι παραδόσεις. Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ ἀναλαμβάνων παρομοίαν ἀπόπειραν νὰ ἐρευνήσῃ καὶ εὔρη δυσεύρετα ψυχία καὶ ἐλέγξῃ παραδόσεις, αἱ ὅποια ἐνίοτε ἀντιφάσκουν ἀλλήλας.

Κατόπιν ὅθεν μιᾶς τοιαύτης ἀπωλείας, καὶ τοῦ ἐλαχίστου ἐγγράφου, ἐκ τῶν ποῦ καὶ ποῦ περισωθέντων, ἡ δημοσίευσις καὶ ἡ παράδοσις του οὔτω εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ φιλαρχαίου ζήλου τῶν μεταγενεστέρων, δύναται νὰ συμβάλῃ ἀρκετὰ εἰς τὴν διαλεύκανσιν τοῦ παρελθόντος.

Διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης, ἠρευνήσαμεν, ἐν πρώτοις, ὅλους τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς ξένους περιηγητὰς ποῦ ἐπεσκέφθησαν τὸ Δελβινάκι, ὁ ἀρχαιότερος τῶν ὁποίων, Ἐβλιὰ Τσελεμπῆ, τὸ ἐπεσκέφθη τὸ 1660. Ἐμελετήσαμεν ἐπὶ πλέον τὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Γαζῆ ὁ «βιογραφικὸς κώδιξ» καὶ ἡ «αὐτοβιογραφία» τοῦ ὁποίου μᾶς παρέχουν ἀρκετὰς πληροφορίας περὶ τῶν πρώτων οἰκιστῶν τοῦ Δελβινακίου. Τοὺς εἰς διαφόρους περιστάσεις ἐκφωνηθέντας ἐπικηδεῖους καὶ πανηγυρικοὺς τοῦ ἰδίου, ἀνεκδότους καὶ τούτους. Περισυνελλέξαμεν ἐπὶ πλέον τὰς εἰς τὰς Ἐκκλησίας, παλαιὰ βιβλία ἢ ἀλλαχοῦ, χειρογράφους σημειώσεις καὶ τὰ λοιπὰ ἐσκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διάφορα ἔγγραφα, προικοσύμφωνα, διαθήκας, συμβόλαια, πωλητήρια ἔγγραφα, ἐπιγραφὰς ἰδρυμάτων, καὶ ἄλλων παραπλησίων γραπτῶν μνημείων, τὰ ὅποια φρονοῦμεν ὅτι ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰς λαϊκὰς παραδόσεις δύνανται νὰ προσφέρουν προσοδοφόρον ἔδαφος ἱστορικῆς ἐρεύνης. Ἡ παράδοσις πράγματι, ἔφ' ὅσον ὁ ἱστορικὸς τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ ἀντίληψιν καὶ ἱστορικὴν κρίσιν καὶ πρὶν ἢ αὕτη ἐκφυλισθῆ ἄνεπαισθήτως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ καταντήσῃ θροῦλος, εἶνε γονιμοτάτη εἰς ἀποκάλυψιν γεγονότων καὶ δύναται νὰ συμπληρώσῃ ἀρκετὰ κενά.

Λίδομεν κατωτέρω βιβλιογραφίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεκομίσσαμεν πολύτιμον συμβολὴν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης μελέτης καὶ εἰς τὴν ὁποίαν βιβλιογραφίαν δύναται νὰ προσφύγῃ ὁ ἀναγνώστης πρὸς πληρεστέραν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς ἠρωϊκῆς κωμοπόλεως.

Μερικὰ τῶν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν αὐτὴν ἀναγραφομένων ἔργων, ἴσως νὰ ἔχουν δευτερεύουσαν ἢ τριτεύουσαν σημασίαν. Τὰ κατεχωρήσαμεν ὅμως διότι τὰ ἔργα ταῦτα ἂν δὲν προσφέρουν ἄλλην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἐρευνητὴν, δεικνύουν ὅμως τὴν κίνησιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πού προुकάλει, κατὰ καιρούς, εἰς τοὺς διαφόρους ἐπισκέπτας, ἢ ἱστορικὴ κωμόπολις τοῦ Πρωγονίου.

Τελευτῶντες δηλοῦμεν ἀναγνωρίζοντες ὅτι ἡ συγγραφὴ τῆς Ἱστορίας τοῦ Δελβινακίου, δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν ἔκδοσιν τῆς παρούσης πραγματείας. Ἡμεῖς ὅμως μὲ πολλοὺς κόπους καὶ ἐπιμεμελημένας φροντίδας προβάντες εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν συναρμολόγησιν τοῦ παρόντος πονήματος, κατεβάλομεν κάθε προσπάθειαν, ἵνα ὅσον τὸ δυνατόν, ἐρευνήσωμεν καὶ μελετήσωμεν τὸ θέμα μας ὑφ' ὅλας του τὰς ἀπόψεις. Εἴμεθα ὅθεν ἱκανοποιημένοι διότι ὕστερα ἀπὸ πολύμοχθον προσπάθειαν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθημεν ἵνα συλλέξωμεν, κατατάξωμεν καὶ ἐπεξεργασθῶμεν τὸ πολύτιμον τοῦτο ὑλικὸν ἐφθάσαμεν ἤδη εἰς τὸ τέλος, νομίζοντες ὅτι μὲ τὴν ἐργασίαν μας αὐτὴν προσφέρομεν κάποιαν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν προσφιλῆ καὶ ἠρωϊκὴν μας γενέτειραν. Ἐὰν ὑπελήφθημεν εἰς τὰς προσπάθειάς μας, τὸ τοιοῦτον ἄς ἀποδοθῇ μᾶλλον εἰς τὰς ἀνυπερβλήτους δυσκολίας πού συναντᾶ κανεὶς εἰς τὴν σύνταξιν παρομοίου ἔργου.

Ἀθῆναι 1947

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΠΑΤΣΕΛΗΣ

(Πασιτέλους 2=Παγκράτι)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΥ

- ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ : (τ. Μητρ. Πατριάρχης) Θανάσης Βάγιας : Κων)πολις 1921.
- ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ : I Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου τόμ. 2 Ἀθῆναι 1856,
II Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ 1895.
- S. C. ATCHLEY : Εἶς καὶ δράσις τοῦ Βύρωνος ἐν Ἑλλάδι : Ἀθῆναι
1918. Περὶ τῆς περιγραφῆς τοῦ Δελβινακίου παρὰ τοῦ Βύρω-
νος βλ. καὶ Ἡμερολόγιον Ἡπειροῦ 1911 Ἑλληνικῆς Μαυρο-
κορδαίου σελ. 70.
- ALPHONSE de BEAUCHAMPS : Vie d'Ali pacha visir de Janina Παρίσι 1822
(Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖται ἀπὸ μερικοὺς ὡς λογοκλόπος τοῦ
Rouqueville).
- ΒΛΑΧΟΥ ΕΛΕΝΗ : Πανηγύρι στὸ Δελβινάκι (Ἐφ. «Καθημερινή» 25 Μαΐου
1938)
- ΒΟΥΡΗ Ι. : Ἐξηγηματικοὶ λησμοὶ τῶν ἐν Ἀθήναις εἰσοδημάτων
τῆς ἐν Ἡπείρῳ Κοινότητος Δελβινακίου ἀπὸ τῶν κλη-
ροδοτημάτων Δελβινακιωτῶν κλπ. κλπ. Ἀθῆναι 1880.
- ΒΥΡΩΝ : Ghilde - Hagold ἰδίως τὸ Β' Κεφάλαιον (Ὁ Βύρων ἐπε-
σκέφθη τὸ Δελβινάκιον τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1809).
- ΓΑΖΗ Γ. : I—Λόγοι Ἐπιτάφιοι καὶ Ἐπικήδριοι (Ἀνέκδοτον).
II—Τρόπαιον Δελβινακίου (3η ἔκδοσις Ἀθῆναι 1946).
III—Κώδηξ τῆς βιογραφίας, περιέχων τὴν γενεολογίαν,
χρονολογίαν, πράξεις, λόγους καὶ σημειώσεις τοῦ
Γ. Γαζῆ τοῦ ἐκ Δελβινακίου τῆς Ἡπείρου. Ἀμφισσα
1841 (Ἀνέκδοτον).
IV—Λογαριασμοὶ Μουκαντέμ μπόρτζ Δελβινακίου 5
Ἰανουαρίου 1827. Δελβινάκιον 2 Φεβρουαρίου 1827 (Ἀνέκ-
δοτον)
V—Βιογραφία τῶν ἡρώων Μάρκου Μπότσαρη καὶ Κα-
ραϊσκάκη (ἰδίως τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον,
«Συμβεβηκότα περίσση») Αἴγινα 1828
VI—Αὐτοβιογραφία (Ἀνέκδοτον)
- ΓΕΤΑ Γ. : 1) Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μεταφορᾶς τῆς ἔδρας τῆς
τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου «Καθημερινή» 7-1-1933
2) Διατί πρέπει νὰ παραμείνη ἡ ἔδρα εἰς τὸ Δελβι-
νάκι (Ἐφ. «Καθημερινή» 12-1-1933)
- ΓΚΟΓΚΩΝΗ ΑΘ. : Δελβινάκι, τὸ καμάρι τῆς Ἡπείρου μας («Ἡπειρωτι-
κὸν Μέλλον» Ἀθηνῶν 7 Μαΐου 1936)
- ΔΑΛΛΑ ΧΡΗΣΤΟΥ : 1) Ἱστορικαὶ Σελίδες (Ἐί; Ἡμερολόγιον Κ. Σκόκου 1912

- σελ. 340-351. Ἀνακινεῖται τὸ πρῶτον τὸ ζήτημα τοῦ Θ. Βάγια καὶ δημοσιεύεται ἢ πρὸς τοὺς Δελβινακιώτας ἐπιστολή του)
- 2) Ἱστορικαὶ Σελίδες. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Δελβινακίου τῆς Ἡπείρου (ἔκδ. Ἡπειρ. Χρονικῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τῆς Ἐκατονηταετηρίδος. Ἰωάννινα 1930)
- ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ Ν. : Ζητήματα Ὀθωμανικῆς Νομοθεσίας ἐν ταῖς νέαις χά-
ραις. Διένεξις Κοινοτήτων. Κεφαλοχώρια καὶ τοεφλικοχώ-
ρια — τὰ Ἰμλιάκια ἢ Σουλτανικὰ κτήματα ἐν Ἡπείρῳ. Αἱ
κοινόχρηστοι γαῖαι. (Γνωμάτευσις ἐπὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ
Δελβινακίου καὶ Βησσάνης). Εἰς περιοδ. «Δικαστικὴ» 1939
τεῦχ. 27-32.
- ΕΞΑΡΧΟΥ Κ. : Τὸ Δελβινάκιον. Εἰς Ἡμερ. «Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ» Λ.
Βασιλειάδου 1904 σελ. 120-121.
Ἐπειρηὶς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτ. Φιλ. Συλ-
λόγου 1872-1874.
- ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ : Ἠταλιάνης Χατζῆ Μιχάλης Εἰς Ἡπειρωτ. Μιλτ. Οἰκο-
νομίδου 1939 τόμ. Α' σελ. 218-222.
- ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ Δ. : Ἡ Β. Ἡπειρος (ἔκδ. Συλλ. Ὁφελ. Βιβλ.) Ἀθῆναι 1919.
- ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΤΡ. : Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ἀθῆναι 1895.
- ΖΕΡΒΟΥ ΣΚΕΥΟΥ : Ἐθνικὰ κληροδοτήματα καὶ δωρεαὶ Ἀθῆναι 1925.
- ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ Ν. : Χρῆστος Χατζῆ Μιχάλης Εἰς Μεγ. Ἐγκυκλοπαίδειαν
- ΛΑΜΠΡΙΔΟΥ Ι. : 1) Πωγωνιακὰ Ἀθῆναι
2) Περί τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων τόμ. δύο Ἀ-
θῆναι 1880. (Ἰδίως ὁ β' τόμος σελ. 215 ὑπὸ τὸν τίτλον «Γε-
νικὰ τοῦ Τμήματος Πωγωνιανῆς ἀγαθοεργήματα».)
3) Περί Καραμουρατίας καὶ Καραμουρατάτων. Ἀπι-
κὸν Ἡμερολόγιον Ε. Ἀσωτίου 1888 σελ. 114-129
- LEAK : Travels in the Jonian Isls. Albanian, Thessaly, Mace-
donia et Co during the years 1812 and 1813 London 1815
(Ὁ συγγραφεὺς ἐπεσκέφθη τὸ Δελβινάκιον κατὰ Μάϊον 1812)
- ΜΑΝΙΑ Ν. : Ἱστορία τοῦ Δελβινακίου συγγραφεῖσα ἐν συνόψει
παρὰ τοῦ Νικολάου Μάνια εἰς πληροφορίαν πολλῶν
Δελβινάκιον 10 Ὀκτωβρίου 1835 (χειρόγρ. κατατεθειμένον
εἰς Ἐθν. Βιβλ.) περίληψις ἐδημοσοῦθη εἰς Ἡμερολόγιον
«Πελασγός» 1932 ὑπὸ Ν. Β. Πασιέλη σελ. 174-176
- ΜΕΛΕΤΙΟΥ : Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα. Βενετία 1807
- ΜΙΝΩΙΔΟΥ ΜΗΝΑ : Ἐπικήδειος εἰς τὸν ἐξ Ἡπείρου Δημήτριον Δάλλαν
ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τῇ δωδεκάτῃ Σε-
πτεβρίου Α. ΩΝΘ ἐν τῷ κατὰ τὸ Παρίσιον ὄρους τοῦ
Παρνασσῦ κοιμητηρίῳ ἐν Παρισίῳ 1859.
- ΜΟΛΟΣΣΟΣ : Τὸ Μητροπολιτικὸν Μέγαρον Δρυϊνουπόλεως καὶ
Πωγωνιανῆς (ἐν Δελβινακίῳ) ἐρ. «Πελασγός» 24 Ἀπρι-
λίου 1934.

- ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ Ν :** 1) Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν χρονολογικῶν καταλόγων τοῦ Μητροπολίτου Ἀγίου Ἀμασείας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη Ἐφ. «*Νεολόγος*» Κωνσταντινουπόλεως 20 Μαρτίου καὶ 6 Μαΐου 1892.
- 2) Ἀρχιεπίσκοποι Πωγωνιανῆς (κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τιθέμενοι). «*Φωνὴ τῆς Ἡπείρου*» 4 Ἰανουαρίου 1902. Βλ. καὶ Ἡμερ. «*Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ*» 1904 σελ. 132—135 καὶ Ἡπ. Λεύκωμα Μιλτ. Οἰκονομίδου 1911 σελ. 33—35.
- ΛΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ :** Πωγωνιακά. *Εἰς ἄν. Λεύκωμα Μιλτ. Οἰκονομίδου* σελ. 169—183.
- ΠΟΛ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ :** Ἡ Ἐνωσις Δελβινακιωτῶν. Τὸ λαμπρὸ σωματεῖο μὲ τὴν πολυσχιδῆ δρᾶσι του. Ἐφ. «*Ἀκρόπολις*» Ἀθηνῶν 16-2-1939.
- Π. ΠΑΠΑΡΟΥΣΗ :** Συμβολὴ εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀρχαίας Ἡπείρου. *Εἰς Πεντηκονταετηρίδα τοῦ ἐν Κ)λει Ἑλλήν. Φιλ. Συλλ.* 1861—1911 (Παράρτημα τοῦ Α. Δ. τόμου σελ. 213—220).
- ΑΜ. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ :** Ἡ Ζίτσα Ἀθῆναι 1895.
- Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ :** Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἔθνει καταστάσως τῶν γραμμῶν ἀπὸ ἀλώσεως Κων)πόλεως (1453) μέχρι τῶν ἐνεστῶσης (ΙΘ) ἑκατονταετηρίδος Κων)πολις 1867.
- ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ Κ. :** Ἑλληνικὰ ταξίδια Ἀθῆναι 1931 τόμ. Α' σελ. 141—143.
- ΠΑΤΣΕΛΗ Ν. :** 1) Ὁ Ιατροφιλόσοφος Δελβινακιώτης Κ. Ἡρ. Βασιάδης Ἀθῆναι 1935 μετὰ βιβλιογραφίας καὶ καταλόγου τῶν ἔργων τοῦ ἀνδρός.
- Ὁ Δελβινακιώτης δημοσιογράφος Ἀριστείδης Ρούκης *Εἰς «Ἡπειρωτικά» Μ. Οἰκονομίδου* τομ. Α' 1939 σελ. 114—123
- 3) Ἀπὸ τὴν Πανελλήνιον δρᾶσιν τοῦ Ἡρ. Βασιάδη (Ἀνέκδοτον).
- ΡΟΥΒΕVILLE :** Voyage dans la Grèce τόμοι 5 Παρίσι 1821 τόμος Α' κεφ. 27 σελ. 380—386. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφθη τὸ Δελβινάκι τὴν 2-15 Μαΐου 1806. Μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Χρ. Δάλλα εἰς Ἡμερολόγιον «Ἡπειρος» Ἑλλ. Μαυροχορδάτου Κωνσταντινουπόλις 1912 σελ. 155—161.
- ΡΕΝÉ ΡΥΑUX :** La Malheureuse Epire. Paris 1913. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφθη τὸ Δελβινάκι τὸν Μάϊον τοῦ 1913 ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ «Χρόνου» τῶν Παρισίων. Μετάφρ. εἰς Ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἰ. Ζεοβοῦ Ἀθῆναι 1915 σελ. 66—70.
- ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ Β. :** Τὰ ἀρπαγέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κτήματα τῶν Βρεττῶν. «Ἡπειρ. Χρονικά» 1938 σελ. 123—141.
- ΣΕΜΙΤΕΛΟΥ Δ. :** Ἡπειρωτικά. Βερολίνον 1851.
- ΣΟΥΡΛΑ ΕΥΡ. :** Ὁ ἐκ Δελβινακίου τῆς Ἡπείρου Γραμματεὺς τοῦ στρατάρχου Καραϊσκάκη Γεώργιος Γαζῆς. *Εἰς* περιοδ. «Ἀ-

- ναγέννησις» Ν. Ἰόρτζη 1936. Δημοσιεύονται ἐνδεκά ἔγγραφα ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐθν. Βιβλιοθ. σχετικὰ μὲ τὸν βίον καὶ τὴν δρασίαν τοῦ Γαζή.
- ΣΤΑΓΕΙΡΙΤΟΥ ΑΘ. : Ἡπειρωτικά. Βιέννη 1819. Ὁ συγγραφεὺς συγγέει τὸ Δελβινάκι μὲ τὸ Δέλβινο.
- ΣΑΣΣΗ Ε., ΧΑΝΔΑΝΟΥ Β., ΜΕΝΤΖΟΥ Ι., ΔΑΛΑΜΑ : Ἐπὶ τῆς μεταθέσεως τῆς διοικήσεως Πρωγώνιου. Ἐφ. «Καθημερινή 9-1-1933. Ἀπάντησις εἰς ἀνωτέρω ἄρθρον Γ. Γέτα.
- ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ Κ. : Παρατηρήσεις εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Γεωγραφίαν τῆς Ἡπείρου Ἀθῆναι 1937.
- ΤΣΕΛΕΠΗ ΕΒΑΙΑ : Σεγιάχατναμέ (Ὀδοιπορικόν) τόμος 8 σελ. 683. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφθη τὸ Δελβινάκι ἐν ἔτει Ἐγείρας 1070 (1660 μ. Χ.)
- ΦΑΛΤΑΪΤΣ Κ. : Οἱ πλανόδιοι ἠπειρώται τεχνίται καὶ ἡ Ἐθνικὴ μας ὑπόθεσις Ἀθῆναι 1928.
- ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ ΧΡ. : Ἡ Ἰμπλιακοποιήσις τῶν 79 κεφαλοχωρίων τῆς Ἡπείρου καὶ ἀγῶνες τῶν κατοίκων τῶν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῶν ἐπὶ τε Τουρκοκρατίας καὶ Ἑλληνοκρατίας. Ἀθῆναι 1915 (περιέχεται καὶ ἡ γνωμάτευσις τοῦ Γ. Φιλαρέτου).
- HOBHOUSE : A Journey through Albania and other provinces of Turkey. London 1813. Β' ἔκδ. Ἰδίως ὁ Α' τόμος σελ. 89-92. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφθη τὸ Δελβινάκι τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1809.
- HOLLAND : A Travels in the Jonian Isls. Albania, Thessaly, Macedonia and G^o during the years 1812 and 1813. London 1815 σελ. 479-480. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφθη τὸ Δελβινάκι κατὰ Μάϊον τοῦ 1812.
- HUGHES : Travels in Sicily Greece and Albania by the Rev. Thos Smart Hughes. London 1820. τόμ. β' σελ. 233-234. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφθη τὸ Δελβινάκι τὴν 30ῃ-31 Μαρτίου 1820.
- Ε. ΨΗΜΑΣ) : Τὸ Πρωγώνιον. Ἡμερ. Ἡ «Δωδώνη» Χ. Κατσαλίδου Κάϊρον-Ἀλεξάνδρεια 1933-4 τ. β' σ. 201-222.

Α Ν Ω Ν Υ Μ Ο Ι

- χ. : Μιά γιορτὴ στὸ Δελβινάκι. Ἡμερ. «Ἡ Δωδώνη» Χαρ. Κατσαλίδου Κάϊρον-Ἀλεξάνδρεια 1931 τόμ. Α' σελ. 302-303. Πρόκειται περὶ τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος.
- ΚΩΔΙΞ Κοινότητος Δελβινακίου τόμ. 3.
- Τὰ κατὰ Δελβινάκιον. Βίς Ἡπ. Ἀγῶνα Ἰωαννίνων 29 Ἰουν. καὶ 1 Ἰουλ. 1930 ἐνθα δημοσιεύεται καὶ ἡ γνωστὴ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθαν. Βάγια πρὸς τοὺς Δελβινακιώτας.
- Ἀνασκευὴ ἐπίσημος τοῦ περιεχομένου ἐν τοῖς ὑπὸ Ι. Βούρη ἐκδοθεῖσι φυλλαδίοις «Ἐξηγηματικοὶ λογαριασμοί.....» ὑπὸ πάν-

των τῶν ἐν Κων)πόλει παρεπιδημούντων πολιτῶν τῆς
κωμοπόλεως Δελβινακίου. *Κων)πολις* 1881.

Αἱ ἑορταὶ τῆς Ἑκατονταετηρίδος ἐν Δελβινακίῳ *Εἰς ἐφ. «Κῆρυξ» Ἰωαννί-
νων* 10-13 Ἰουλίου 1930, ἔνθα καὶ ὀλόκληρος ὁ πανηγυρικός τοῦ
δικηγόρου Ἀριστ. Β. Πατσέλη.

Ἄ ἑορτασμός τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐν Δελβινακίῳ Ἡπείρου *Εἰς Ἡμερ.
«Πελασγός»* 1931 σελ. 146-152.

Κ.... σ.... Τὸ Δελβινάκιον. *Εἰς τὸ αὐτὸ Ἡμερ.* 1936 σελ. 33-35.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Δελβινακίου ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. *Εἰς «Ἡπειρωτικὸν
Βῆμα» Ἀθηνῶν ἀρ. 87 τῆς 6 Ἰουλίου 1930.*

Ἄ ἑορτασμός τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐν Δελβινακίῳ. *Εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημ.
ἀριθ. 88 τῆς 22 Ἰουλίου 1930. (Ἰ.πογο. «Παρεπίδημος»)*

Τὸ Δελβινάκι Κε Μεταξᾶ. (*Ἐφ. «Πατρὶς Ἀθηνῶν 7 Ἰανουαρίου 1933 ἄρθρον
ἐπὶ τῇ διαδόσει μεταθέσεως Ἀρχῶν ἀπὸ Δελβινάκι εἰς Βήσσανην*

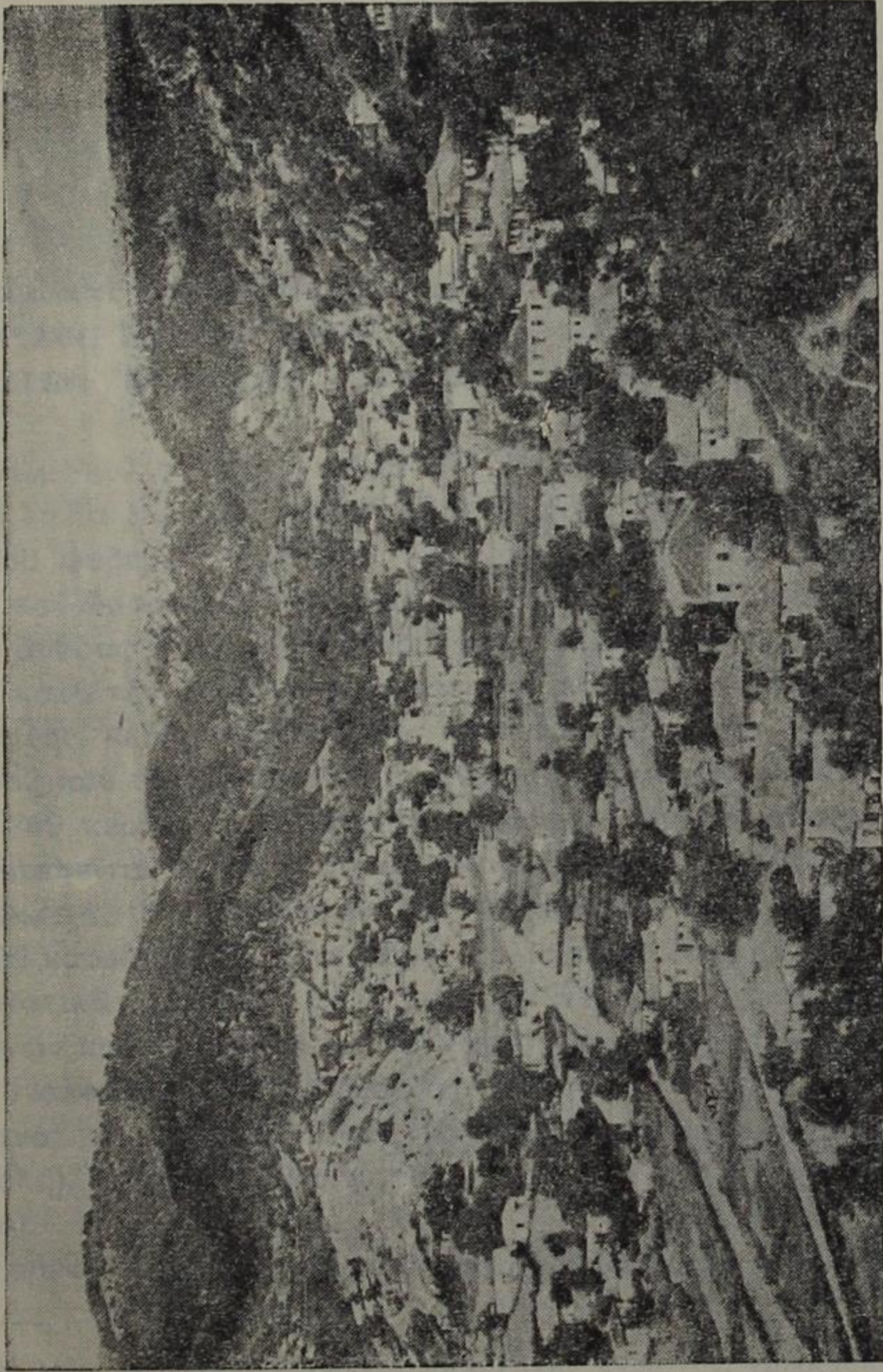
Ἡ νεαρὰ Ἐνωσις Δελβινακιωτῶν καὶ ἡ δράσις της. *Εἰς Ἡπ. Μέλλον Ἀ-
θηνῶν.*

Τὸ Ἱστορικὸ Δελβινάκι *Εἰς αὐτὴν ἐφημ.*

Τμῆμα Πωγωνιανῆς. *Ἡμ. «Δωδώνη»* 1896 σελ. 154-155.

Ἄποψις Δελβινακίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1^{ΟΝ}

**Τοποθεσία καὶ πρῶτα σύνορα τοῦ Δελβινακίου. Ὁροθετή-
ριοι τίτλοι. Κρίσεις ξένων διὰ τὴν τοποθεσίαν. Διατί
καλεῖται Ὁμφάλιον. Σύγχυσις μετὰ τὸ Δέλβινο.**

Ἡ κωμόπολις Δελβινακίου τῆς Ἠπείρου, ἡ ἔνδοξος αὐτῆ ἐλληνικὴ ἐστία εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ θρυλικὸς τιμωρὸς τοῦ φοβεροῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ Πασᾶ, ἡ γραφικὴ καὶ ὠμορφὴ πρωτεύουσα τοῦ Πωγωνίου, μετὰ τοὺς θαυμαστοὺς ἄνδρας τῆς, μετὰ τοὺς ἀοιδίμους ἐλεοθέτας τῆς, μετὰ τὰ λαμπρά, κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν σχολεῖά τῆς, μετὰ τὰς ὠραίας γυναῖκας τῆς, κεῖται ἀριστερόθεν καὶ παρὰ τὸ 52 χλμ. τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ Ἰωάννινα εἰς Ἀργυρόκαστρον, εἰς ὕψος δὲ 740 περίπου μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἀποτελεῖται ἐκ πέντε συνοικιῶν — Ἐπάνω Χώραν (1), Μπρίμπα, Λεκατιά, Κάτω Χώραν καὶ Μπουλάλι — καὶ ἔχει περὶ τοὺς 1200 κατοίκους (2). Εἶνε ἔδρα πολιτικῶν, διοικητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. ἔχει ἕκτασιν περιφερείας τριάκοντα δύο λευγῶν καὶ συνορεύει μετὰ τὰ χωρία Φαράγγιον (Γκουβέρι), Δολόν, Παλαιόπυργον (Μέβδεζα) Βήσσανη, Κάτω Μερόπη (Φρασανά), Λίμνη (Ζαραβίνα), Κρυονέρι, Κεράσοβο, Περιστέρι (Μέγγουλη), Κτίσματα (Ἀρίνιστα), Τεργιαχι καὶ Σταυροδρόμι (Βομπλό).

Τὰ σύνορα τοῦ Δελβινακίου κατωχυρώθησαν καὶ διευτυπώ-

1) Ἡ λέξις «χώρα» σημαίνουσα κτηματικὴν περιοχὴν, χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ ΙΕ καὶ ΙΖ αἰῶνος, παύει δὲ τὸν ΙΗ (Σάθρα: Τουρκοκρ. Ἑλλάς σ. 309—311).

2) Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928. Ἡδη ὁ πληθυσμὸς ηὐξήθη, ὁ γὰρ μετοικίσεως κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων, καταστραφέντων κατὰ τὴν ἐχθρικὴν κατοχὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τοῦ τμήματος Λάκκας Πωγωνίου, πυρποληθέντος παρὰ τῶν Γερμανῶν, τὸν Αὐγούστου τοῦ 1944 καὶ πολλῶν προσφύγων Βορ. Ἠπειρωτῶν.

θησαν διά τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὀροθετηρίου τίτλου (συνορλεμέ) τοῦ τουρκικοῦ κτηματολογίου Ἀργυροκάστρου.

Ὁ ὀροθετήριος αὐτός τίτλος συνετάχθη τὸ 1873, ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἢ ὁποία, ἐντολῇ τοῦ τότε νομάρχου Ἰωαννίνων Χουσνῆ πασᾶ, ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ Ἱεροδίκη, τοῦ Μουφτῆ, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κτηματολογίου, τοῦ Μητροπολίτου, ἐνὸς δικαστοῦ, Πρωτοδίκου, τοῦ Ὑποδιοικητοῦ Πωγωνίου, δύο αἰρετῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. τῆς Ὑποδ. Πωγωνίου καὶ τοῦ διαχειριστοῦ Ἰμπλακοχωρίων ἢ τσιφλικίων τοῦ Στέμματος. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη μετέβη τότε εἰς Δελβινάκι, πρὸς καθορισμὸν τῶν συνόρων του, βάσει τῶν εἰς χεῖρας τῆς Κοινότητος Δελβινακίου εὑρισκομένων τίτλων καὶ τῆς ἐξετάσεως ἀξιοπίστων μαρτύρων.

Ὁ καθορισμὸς οὗτος τῶν συνόρων τοῦ Δελβινακίου ἐγένετο τότε ἵνα τεθῆ τέρμα εἰς τὴν μόλις κατὰ τὸ 1928, δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 72 ἀποφάσεως τοῦ Ἐφετείου Κερκύρας, λήξασαν δίκην συνόρων εἰς τὴν περιοχὴν «λακκιές» μεταξὺ τοῦ Δελβινακίου καὶ τῆς ὁμόρου Κοινότητος Βησσάνης.

Ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης, οὐδεμίαν ὑπεβλήθη ἔνστασις ἢ ἐπιφύλαξις, τὴν ἐδέχθη δὲ ὀλόκληρον τὸ Δ. Συμβ. Ἀργυροκάστρου καὶ μετ' αὐτό, κατ' ἔφεσιν, καὶ τὸ τῆς Γεν. Διοικ. Ἰωαννίνων.

Τὸν ὀροθετήριον ἐκεῖνον τίτλον, συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου τῆς Τουρκ. Κυβερνήσεως Σαῖτ ἐφέντη, ἀνεγνώρισε καὶ ἐδέχθη, ὡς ἀναμφισβητήτου κύρους, διὰ τὰ σύνορα τοῦ Δελβινακίου, καὶ ὁ διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν κτημάτων (ἱμλιακοχωρίων) τῆς Ὑποδ. Πωγωνίου, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅταν οὗτος ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Δ.Σ. τῆς Ὑποδιοικ. μετέβη μετὰ τῶν μουχταροδημογερόντων τῶν πέριξ χωρίων, ἐπὶ τόπου, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς γενομένης, εἰς τὰ βιβλία, μεταγραφῆς.

Οἱ ἀνωτέρω ὑπέγραψαν τότε, τὸ ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1911 ἐπίσημον πρακτικόν, τὸ ὁποῖον ὑποβληθὲν εἰς τὸ Κτηματολόγιον, ἐπεκυρώθη τὴν 8 Αὐγούστου 1327 ἔτος ἐγείρας (καθ' ἡμᾶς 1911).

ΣΥΝΟΡΛΕΜΕΣ ΤΟΥ ΣΑ·Ι·Τ ΕΦΕΝΔΗ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΤΖΙΦΛΙΚΙΟΥ ΒΗΣΙΑΝΗΣ

Τὰ ὄρια τοῦ τζιφλικίου τούτου ἀπὸ τὸ τζιφλίκι Κακσιούς περιεγράφησαν εἰς τὰ ὄρια τῶν Κακσιούς. Ἀπὸ τὸ Λαχανόκαστρον ἔχουσιν ὡς ἐξῆς ἀρχόμενον ἀπὸ τὴν ράχην εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ ἀμυγδαλέα πηγαινέει κατ' εὐθειᾶν πρὸς τὰ τέσσαρα δένδρα Βαλανιδιαῖς (Μεσὲ) εἰς τὸ μέρος τὸ λεγόμενον Κρατόπωμα. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθειᾶν πρὸς τὰ

κάτω μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ ἱμπλικιοῦ ἀμπελίων τοῦ Νικόλα Γάγα, ἐκεῖθεν
μέχρι τῶν δένδρων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰ ἄκρα τῶν Φρασιανῶν,
ἐκεῖθεν κατ' εὐθειαν πρὸς τὰ κάτω μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ ἱμπλιακοῦ
ἀμπελίου τοῦ Παπᾶ Σταύρου, ἐκεῖθεν τὴν ποταμιὰν μέχρι τῆς γκορ-
τζᾶς τοῦ Τζούλη ἐκεῖθεν μέχρι τῶν ἱμπλιακιῶν χωραφίων τοῦ Κοιζα-
νίκα, ἐκεῖθεν τὴν ἄκραν τοῦ Λάμπρου Μήχου μέχρι τοῦ ποταμοῦ τοῦ
ἀρχικοῦ συνόρου Φρασιανῶν. Ἐκεῖθεν κατ' εὐθειαν πρὸς τὰ ἐπάνω
ἀκολουθῶν τὴν πορείαν τοῦ ποταμοῦ, φθάνει μέχρι τοῦ Κώστα Νικο-
λοῦ ἐνθα ἄρχεται ὁ δρόμος τῆς Μεβδέζης. Ἐκεῖθεν ἄρχονται τὰ ὄρια
μετὰ τῆς Μεβδέζης. Κατ' εὐθειαν πρὸς τὰ ἐπάνω μέχρι τοῦ μέρους
τοῦ λεγομένου ἀλατσιάν, ἐκεῖθεν πρὸς τὸ ἀμπέλι τοῦ Μεβδιαζινοῦ
Παναγιώτη Θύμιου μέχρι τῆς δρυὸς τοῦ Παπᾶ Μιχάλη, ἐκεῖθεν μέχρι
τῆς ἀντικρου δρυὸς τοῦ μπάμπα Νίκο τῆς καλουμένκο, Μερόδρι, ἐκεῖ-
θεν μέχρι τοῦ ὀπισθεν λάκκου τοῦ ἀπέναντι τῶν δένδρων τῶν καλου-
μένων Καλογεροστάλος ἐκεῖθεν ἄρχονται τὰ ὄρια μετὰ τοῦ Δελβινακίου.

Ἐκεῖθεν κατ' εὐθειαν τὸν λάκκον λάκκον μέχρι τῆς ράχεως τῆς
Καλμπάκης εἰς τὰ μεγάλα δένδρα τῆς δρυὸς εἰς τὰ δένδρα τοῦ Καλο-
γεροστάλου εἰς τὴν ράχιν ἄνωθεν τῶν μεγάλων δένδρων τῶν καλου-
μένων Ἀντίγο, ἐκεῖθεν κατ' εὐθειαν διήκον εἰς τὸν δρόμον τὸν διερ-
χόμενον ἀπὸ τὰ Κονίσματα (Κιονούματα) ἐκεῖθεν εἰς ταῖς ἀμυγδα-
λιαῖς, ἐκεῖθεν εἰς τὰ δρούϊνα δένδρα τοῦ Στέφου εἰς τὴν ράχιν, ἐκεῖθεν
εἰς τὴν ράχιν τοῦ Πέσιου, ἐκεῖθεν κατ' εὐθειαν πρὸς τὰ ἐπάνω εἰς
τὴν ράχιν εἰς τὸ χωράφι τοῦ Λόζι, ἐκεῖθεν ἀκολουθῶν τοῦ καλογήρου
τὴν ράχιν φθάνει μέχρι τῆς Κογώνενας. Ἐντεῦθεν ἄρχονται τὰ ὄρια
μετὰ τῆς Ζεραβίνας.

Τὸ ὄριον τοῦτο ὡς καὶ εἰς τὸ Ζεραβίνας περιεγράφη ἐντεῦθεν
φθάνει μέχρι τοῦ κάμπου κατ' εὐθειαν πρὸς τὰ κάτω ἔνθεν ἄρχεται τὸ
ὄριον τῶν Κάτω Ραβενίων, ἀκολουθοῦν πάντοτε τὸν δρόμον τοῦ κάμ-
που μέχρι τῶν πηγῶν τῶν καλουμένων Βρούσαις. Ἐκεῖθεν ἄρχεται
τὸ ὄριον τῶν Ἐπάνω Ραβενίων. Ἐκεῖθεν ἀπὸ τὰς πηγὰς εἰς τὴν μέ-
σην τῆς ἀπέναντι τῶν πηγῶν ράχεως μέχρι τῆς γραμμῆς τῶν δύο μύ-
λων καὶ ἐκεῖ ἐνοῦται μὲ τὸ ὄριον τῶν Κακσιούς.

Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἐξαχθὲν ἐκ τοῦ τεφτερίου ὅπερ ἔγραψεν ὁ
ὕπλληλος τῆς Κυβερνήσεως Σαῖτ ἐφέντης τὴν 2 σεφὲρ 1275 εἶναι
ὁμοιον μὲ τὸ πρωτότυπον.

29 Μαΐου 1305

Δεφτέρ χακανή λυβὰ Ἀργυροκάστρου

Ἀρχαιότερος ὁμοιος ὁροθετήριος τίτλος καθορίζων τὰ σύνορα
τοῦ Δελβινακίου μὲ τὰς πέριξ κοινότητας εὐρίσκεται καταχω-

ρημένος εις τὸν κἀδικα Α σ. 853 τῆς Κοιν. Δελβινακίου καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς :

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΣΥΝΟΡΛΕΜΕ

Ἡ κόπια ἢ παλαιὰ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς γερόντους τῆς χώρας μας Δελβινακίου διὰ τὰ σύνορα τῆς χώρας μας. Ἡ ἀρχὴ πιάνεται ἀπὸ τὸ Βομπλὸ στὸ ποτάμι ποτάμι πὺ πηγαίνει στὸ θεογιόφυρο καὶ πέφτει στὴ περωτὴ καὶ τ' αὐλάκι τοῦ μύλου καὶ κάνει τσαπάνω καὶ βγαίνει στὸ κόνισμα τῆς Ἀρίνιστας καὶ πέρνει τὸ χτένι τῆς Γρανίτσας καὶ πέφτει στὴν ὀβύρα τοῦ Ντελῆ Δήμα καὶ βγαίνει στὸν καλογερόσταλον, καὶ πέφτει στὸ γράβο στῶν Μεγγουλίτων τὰ πηγάδια καὶ βγαίνει στὸν στάλον τὸν Μεγγουλίτικον καὶ πέρνει τὸ χτένι, καὶ βγαίνει στοῦ Κούλη τῆ ράχη καὶ περνάει στοῦ Γκάιζου καὶ πέρνει τὸ χτένι χτένι στὸ Κακοπλάγι, στοῦ Μπέλιζου τὸ στάλο καὶ πέφτει στὴν κορυτὰ στὸ νερὸ καὶ πηγαίνει ἴσια, κάτω στὸν ἄμμο τοῦ Νιζεροῦ καὶ στὴ μέση τὸ Νιζερὸ καὶ περάει στὴ συκιὰ σταῖς βρούσαις στὸ μεγάλο τὸ λιθάρι ὅπου ἔχει τὸ σταυρὸ καὶ πέρνει τὸ δρόμο δρόμο καὶ βγαίνει στὴν Παληαζαραβίνα στὸ σταυρὸ τοῦ Ἁγιο Κοσμᾶ καὶ πέρνει τὸ δρόμο καὶ βγαίνει στὴν Πλάκα καὶ στὸ χωράφι τοῦ Παπατσάτου τὸν πάτον τὸν ἄφηκαν ἴσια πέρα στὸ Παληοκύβουρο στὸν Ἀλέξανδρον, τὸν ἄφηκαν μουρσιὰ τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὴν Πλάκα τὸ ἐπῆραν στὸ δρόμον στὰ Μπασιάτικα τὰ χωράφια, στὰ ρόγκα καὶ στοῦ Πέτε τὸ χωράφι στὴν κορυφὴ τὸν δρόμον καὶ βγαίνει στὴν Μηλιὰ καὶ πέφτει στὰ κονκλάτικα τὰ χωράφια, στὴν κορυφὴ καὶ στὰ σφοντάμια τὰ χωράφια τοῦ Στέφου καὶ περάει πέρα στοῦ Κούτση τὸ καναβοτόπη καὶ σκαπετάει στὴ φτέρη στὰ Δουκαμηνάτικα τὰ χωράφια καὶ πέφτει στὸν Ἁϊθανάση στὰ Κρηπούνια τοῦ Στέφου καὶ πέφτει στὴν τρούπα καὶ περνάει πέρα στὸ προσήλιο καὶ πέρνει τὴ ράχη τὴ ράχη τὴ ράχη τὸν κατήφορον καὶ πέφτει στὴν στράτα ποῦ πᾶνε στὰ ραχούλια καὶ τὸν κατήφορο στῆς Καράνης τὴ φτιὰ στὴ στράτα καὶ πέρνει τὴν στράτα τῆς Καλυπάκης, τὰ λουμάκια στὴ σουρβγιά καὶ σμίγει μὲ τὸ Μεβγιζτινὸ τὸ δρόμο δρόμο ἕως τὸ παληογιόφυρο καὶ κάνει ἑπάνω στὸν Χαράλαμπον καὶ στὸ Ρωμπατινὸ καὶ σμίγει μὲ τὸ Δολιότικο.

Οἱ παλαιοὶ γέροντοι τῆς Βήσσανης, ὁ Πάντο Μπασιάς, ὁ Γιώτης Πάντο Παγούνης, ὁ Γιάννης Σιάκας, ὁ Γιάννης Κυριαζῆς, ὁ Καλαμίδας, ὁ Λάζος, οἱ Σπυράτες, ὁ Κοτύλης, ὁ Στέφος, οἱ Παπακωσιάντοι, ὁ Παπᾶ Τσίνας, οἱ Καμπαλάτοι, ὁ Δῆμο Μάνος.

Ὅμοίως καὶ οἱ παλαιοὶ γέροντοι Δελβινακίου ὁ Νῆκο Μπούκας, ὁ Παπακώστας ὁ Μεγάλος ὁ Κωστάκος, ὁ Παπατσάτος, οἱ Μπραγκάτες, ὁ Ντεληγιάννης, ὁ Γιάννης Χαΐδως, Παπαδούκας ὁ Μεγάλος,

οί Μπαδημάτοι, οί Μουτσιάτοι, οί Δουροδουφάτοι, οί Κωνσιράτοι, οί Μπουράτοι, ὁ Μπασιαγιώργης, Μπότσκας, Γιάννης Χαρίτος, ὁ Γιώργη Ντόκος, ὁ Γερο Γκατζέλος, ὁ Παπασιράτος, ὁ Μπαλαγούρας, Παπασαιούλης, Γιώτης, Τσιαγκούλης, Πλακάτες, Ἀντώνι Τσιάτος, Παπαναστάσης, Γιάννη Ἐληᾶς.

Ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν γερόντους τὰ ἡῦραμε τὰ σύνορα ἀπὸ ὅλαις ταῖς ἄκραις τοῦ χωριοῦ μας καθὼς φανερώνουν τῶν σπαχίδων μας τὰ φαρακάτια ὅπου πληρώνομε κάθε χρόνο τὰ σπαχίλικα καὶ φανερῶνται καὶ τὸ κουτοῦκι τῆς πόλεως.

Τὰ σύνορα αὐτὰ τοῦ Δελβινακίου θὰ ἀνάγονται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀφοῦ ὁ Παπαδούκας ποὺ ὑπογράφει μεταξὺ τῶν Δελβινακιωτῶν ἦτο πρόπαππος τοῦ Γ. Γαζῆ, ὁ ὁποῖος ὅπως θὰ ἴδωμεν ἐγεννήθη τὸ 1795.

Τὰ σύνορα τοῦ Δελβινακίου εἰς τὰ ἴδια περίπου σημεία τὰ τοποθετεῖ καὶ ὁ γνωστὸς Δελβινακιώτης καὶ συνθέτης τοῦ Τροπαίου Γ. Γαζῆς (1795—1855) ἀπὸ τοὺς λογίους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς του.

Οὗτος εἰς τὸν ἀνέκδοτον «κώδικα αὐτοβιογραφίας» γράφει ὅτι ἐπισκεφθεὶς τὴν 8 Ἰαν. 1833 μὲ τὸν ἱερέα Ἀθανάσιον Σωπίκην⁽¹⁾ εἰς τὴν οἰκίαν Διαμαντῆ Μανωλέκα, τὸν ἑκατοντούτη τότε γέροντα Νάση Κέντρον, εἰδήμονα καὶ ἔμπειρον τῶν συνόρων τοῦ Δελβινακίου, ἐζήτησαν παρὰ τούτου πληροφορίας διὰ τὰ σύνορα τῆς πατρίδος, ὡς πρὸς τὰ γειτονικὰ χωρία.

Ἴδου πῶς ὁ γέρον Κέντρος ἐχάραξε τὰ σύνορα τοῦ Δελβινακίου:

«Ὁ Πασιαγιώργης⁽²⁾ μὲ ὄροκον ἔβαλε τὸ σύνορον στὸ ποτάμι, στὴν κορριά καὶ στὴν ράχην καὶ εὐγαίνει στοῦ Στέργιου, ἀποκάτω σταῖς γκισσιανιαῖς⁽³⁾ καὶ πέφτει στὴ μέση στὸ ἀνήλιο, ὅπου εὐρίσκεται καὶ ἓνα περόνι, ἐμβασιμένον εἰς ἓνα λιθάρι, καὶ εἰς τὸ παλαιομονάστηρο καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ διχαλὸ καὶ στοῦ Γάτζη τὸ χωράφι καὶ στὸν Ἀηλιὰ τοῦ Γκουβεριοῦ καὶ ἐπάνω στὴ ράχη καὶ εὐγαίνει στὸν Πύργο καὶ στοῦ Γιαννήτσαρη, καὶ στὸ Σκάπετο καθὼς εἶναι γραμμένο μὲ τοὺς Μεβιαστινοὺς ἕως τὴν Βήσσανην καὶ στὸν Ἀηλιᾶ στὴν Βήσσανην καὶ ἀπὸ τὸν Ἀηλιὰ στὰ καγγέλια, καὶ στὸν δρόμο τῆς Ζαραβίνας στοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ Μετόχι, καὶ ἀπὸ

1. Ὁ Ἀθ. Σωπίκης εἶναι ὁ πρῶτος ἱερεὺς τοῦ Δελβινακίου λαβῶν τὸ ὄφφικιον τοῦ Οἰκονόμου.

2. Ὁ Γαζῆς ἀναφέρει ὅτι τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τῶν συνόρων τὴν ἔγραψεν ὅπως ἀκριβῶς τὴν ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Νάση Κέντρον.

3. Εἶδος ἀπιδέας.

τὸ Μειόχι ἄντικρον στήν κρεπειτούραν ὅπου ἦταν καὶ μιὰ ἀμυγδαλιᾶ, τὸν δρόμον πέρα, κοντὰ σιὸ ποιάμι, καὶ ἀπὸ Μειόχι, τότ' ἄπο ποιάμι καὶ ἔρχεται σιὸν Νεζερόν σιὸ λιθάρι ὅπου ἔχει τὸν σταυρόν σιὸ γιβαριζίτικον καὶ ἐκεῖθεν τὸ ἤμισυ τοῦ Νεζεροῦ καὶ σιὸν ἄμμο τοῦ λάκκου στήν σέγκλιζα τοῦ Παπαφανῆ τὸ χωράφι καὶ σιαῖς Κορυτιαῖς καὶ στήν κορυφήν τὸ βουνὸ καὶ ἔρχεται στήν βρούσι τοῦ Σκάνιζου σιὸ Κεράσοβον καὶ ἀπ' ἐκεῖ σιὴς Νιελάρης τὴν ράχην, καὶ ὅλο τὴν ράχην καὶ σιὴν σαρμανίτζαν καὶ ὕστερα ὅλο τὸ χιένι καὶ σιὸν Ἀηλιᾶ τῆς Μέγγουλης καὶ σιὸ διχαλὸ κάτω καὶ στοῦ νιεληδήμα, καὶ σιὸ χιένι τῆς Γράνιτζας καὶ σιὸ ἄκονισμα τῆς Ἀρίνισιας ἀπεδόθε στήν λακκιὰν καὶ σιὸ ποιάμι, καὶ ὅλο τὴν ποταμιὰν καὶ σιὸς μύλους σιὸ κεφαλόβρουσο τῶν ραγοζιῶν καὶ σιὸ λάκκο καὶ σιὸ σταυροδρόμι τὸ Βομπλιώτικο καὶ σιὸν δρόμον στήν κορυφή τοῦ Παπαθύμιου τὸ χωράφι καὶ τὸν δρόμον καὶ πέφτει σιὸν Γεωργούλη τὸ χωράφι, καὶ σιὸν μετὰ τὴν κορυφὴν πέρα ἀπὸ τὸ ποιάμι καθὼς προείπαμε».

Σειρὰ λόφων ἀνίσου ὕψους καὶ σχήματος διαφόρου, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων ἀπλοῦνται ἀμπελώνες καὶ πλουσία βλάστησις εἰς ὅλους τοὺς τόνους τοῦ πρασίνου, περιβάλλουν τὴν κοιλάδα, ὅπου εἶναι ἐκτισμένη ἡ ἱστορική κωμόπολις. Ἡ πλουσία αὕτη βλάστησις καὶ τὸ γλυκὺ καὶ ὑπέροχον κλίμα τοῦ Δελβινακίου, τὸ καθιστοῦν μίαν τῶν ὠραιωτέρων κωμοπόλεων, ὄχι μόνον τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κοιλάς τοῦ Δελβινακίου προσφέρει μίαν ἐκπληκτικὴν θέαν εἰς τὸν ἐπισκέπτην, ὃ ὁποῖος οὐδέποτε, εἰς ὑψόμετρον 740 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἠμπορεῖ νὰ φαντασθῇ τόσην γοητείαν, ὅσην τοῦ προσφέρει ἡ πέριξ θαυμασιὰ φύσις. Ἡ τοποθεσία ὁμοίως τοῦ Δελβινακίου εἶνε τοιαύτη, ὥστε δύσκολα δύναται νὰ ἔχη, ὃ ἐπισκέπτης, συνθετικὴν ἐντύπωσιν τοῦ μαγευτικοῦ αὐτοῦ τοπίου.

Αἱ ἀπαράμιλλοι φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς κοιλάδος ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶνε ἐκτισμένον τὸ Δελβινάκιον, εἶναι τόσον γοητευτικαί, ὥστε τοῦτο ἔλαβεν, ἀπὸ τὴν Διαρκῆ Ἐκθεσιν τῆς Ἡπείρου, τὸ χρυσοῦν μετάλλιον διὰ τὴν τουριστικὴν του τοποθεσίαν, προυκάλεσαν δὲ αὐταὶ τὸν θαυμασμόν παντός ὁμογενοῦς καὶ ξένου.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς οὕτω τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, περιηγηθεὶς τὴν Ἡπειρον, λόρδος Βύρων, ἐπισκεφθεὶς τὸ Δελβινάκι κατὰ τὴν μετὰβασίν του (11 Ὀκτωβρ. 1809) ἀπὸ Ἰωάννινα εἰς Τεπελένι

πρός επίσκεψιν τοῦ Ἀλῆ, εὐρισκομένου τότε εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ, τόσον πολὺ ἐγοητεύθη ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τοῦ Δελβινακίου, ὥστε τὴν ἐχαρακτήρισεν ἀνωτέραν καὶ αὐτῆς τῆς Ζίτσης. τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις θεωρεῖ «μαγικὸν πίνακα» καὶ ἀνωτέραν κάθε ἄλλης τοποθεσίας τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ Βύρων θὰ εὐρίσκετο εἰς τὸ Δελβινάκι τὴν 15 Ὀκτ. 1809, διότι τὸ ταξίδι του ἀπὸ Ἰωάννινα εἰς Ζίτσαν ἦτο περιπετειῶδες συνεπεία τρομερᾶς θυέλλης ἐκραγείσης, ὅταν ἐπλησίαζον εἰς Ζίτσαν, καὶ ἡ ὁποία θυέλλα ἐπέτεινε τὴν δυσχέρειαν τῆς νυκτερινῆς πορείας. Ἀπὸ τὴν Ζίτσαν ὁ Βύρων ἀνεχώρησε διὰ τὸ Δελβινάκι τὴν 14 Ὀκτ. 1809.

Ὁ Βύρων, λοιπόν, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἐφιλοξενεῖτο ὑπὸ τοῦ τότε Ἡγουμένου Ζιτσαίου, Νικηφόρου, στρέψας περίξ τὸ βλέμμα του καὶ μαγευθεὶς ἀπὸ τὸν ἀπέραντον καθαρὸν ὀρίζοντα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς φύσεως ἐξύμνησε μὲ ὑπερόχους καὶ ἀφθάστους στίχους εἰς τὸν «Τσάιλδ Χάρολδ» τὴν μαγευτικὴν αὐτὴν τοποθεσίαν τῆς Ζίτσης.

Δίδομεν κατωτέρω μετάφρασιν φιλοτεχνηθεῖσαν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Δ. Σάρρου τῶν ὑπερόχων αὐτῶν στίχων ποῦ ἐνεπνεύσθη ὁ λόρδος Βύρων ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν του εἰς Ζίτσαν. Ἀπὸ τὸ μοναστήρι της, λέγει ὁ ποιητής, ὅπου καὶ ἂν ρίψωμε τὸ βλέμμα μας :

τριγύρω μας, τί χρώματα, κάθε λογῆς! τί τόποι
μὲ θέλητρα μαγευτικὰ ξανοίγονται μπροστά μας!
Βρόχοι, ποτάμια καὶ βουνὰ καὶ δάση, ἀπ' ὅλα πλῆθος,
Κι' ἓνας γαλάζιος οὐρανὸς δίνει ἄρμονία σ' ὅλα.

Ἐν τούτοις ὅμως ὁ μεγαλοφάνταστος ποιητής, δὲν παύει ἐν ὑποσημειώσει νὰ προσθέτῃ ὅτι ἐὰν ἡ τοποθεσία τῆς Ζίτσης εἶνε ἡ ὠραιότερα τῆς Ἑλλάδος «ἐν τούτοις τὰ περίξ τοῦ Δελβινακίου καὶ μερικὰ μέρη τῆς Ἀκαρονίας καὶ Αἰτωλίας δύνανται νὰ διεκδικήσουν τὰς δάφνας. Οὔτε οἱ Δελφοί, οὔτε ὁ Παρνασσὸς καὶ αὐτὸ τὸ Σόνιον καὶ τὸ Πόρτο Ράφτη τῆς Ἀτυκῆς εἶναι πολὺ ὑποδεέστερα ἐπίσης καὶ οἰαδήποτε τοποθεσία τῆς Ἰωνίας, ὅπως ἡ Τρωάς. Κλίνω σχεδὸν νὰ προσθέσω ὅτι ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν Κωνσταντινούλιν, καίτοι μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τελευταίας, ἡ παραβολὴ εἶνε δύσκολος».

Εἰς τὸ Δελβινάκι, γράφει ὁ Βύρων, εὔρεν ἄνετον σχετικῶς κατάλυμα καὶ ἐδοκίμασε διὰ πρώτην φοράν ρετσίναν.